

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ساخت مدل توسعه نوآوری اجتماعی
کاربرد نظریه داده بنیاد کلاسیک در عمل

دکتر علی افروزنیا

(دکتری مدیریت دولتی دانشگاه تهران)

سرشناسه : افروزنیا، علی، ۱۳۶۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : ساخت مدل توسعه نوآوری اجتماعی: کاربرد نظریه داده‌بنیاد کلاسیک در عمل / علی افروزنیا
 مشخصات نشر : تهران: فرهیختگان دانشگاه، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری : ۱۹۸ص: مصور، جدول، نمودار.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۳۵-۲۰۴-۰
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۹۰] - ۱۹۸.
 عنوان دیگر : کاربرد نظریه داده‌بنیاد کلاسیک در عمل.
 موضوع : نوآوری -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی -- نمونه پژوهی
Technological innovations-- Social aspects -- Iran -- Case studies
 رده بندی کنگره : HM ۸۴۶
 رده بندی دیویی : ۳۰۳/۴۸۳
 شماره کتابشناسی ملی : ۸۷۴۳۲۴۷
 اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

ناشر : فرهیختگان دانشگاه
 عنوان کتاب : ساخت مدل توسعه نوآوری اجتماعی: کاربرد نظریه داده‌بنیاد کلاسیک در عمل
 پدیدآورنده : دکتر علی افروزنیا
 چاپ و صحافی : رامین
 نوبت چاپ : اول ۱۴۰۰
 تیراژ : ۱۰۰ جلد
 قیمت : ۱۲۰۰۰۰ تومان
 شابک : ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۲۳۵ - ۲۰۴ - ۰

ساختمان مرکزی : تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۶ آذر، کوچه پارسی، پلاک ۶
 تلفن روابط عمومی : ۰۹۱۲۱۳۰۸۶۳۹ - ۶۶۴۹۰۱۷۸ - ۶۶۴۹۰۱۷۹
 پایگاه اینترنتی : www.fdbook.ir
 تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می‌باشد.

مقدمه ناشر

جهان امروز، جهان تکنولوژی، کیفیت و رقابت است. وجه تمایز میان سازمان‌ها، تفاوت در کیفیت تولید، مطلوبیت فرآورده‌ها و خدمات است که در سایه آموزش منابع انسانی، چه در ضمن کار و چه در دوران تحصیلات دانشگاهی اتفاق می‌افتد.

تحقیق در مؤلفه‌ها و بنیادهای نظام آموزشی، تأثیر عمده‌ای در استانداردسازی و ارتقاء کیفیت فعالیت‌های منابع انسانی دارد. در نظریات جدید توسعه، برخلاف گذشته که سرمایه‌های فیزیکی را موتور محرکه توسعه اقتصادی می‌دانستند، سرمایه انسانی است که محور اصلی توسعه را تشکیل داده و موجبات رشد و توسعه پایدار جوامع را فراهم می‌سازد.

در واقع، منابع انسانی متخصص و ماهر بزرگترین سرمایه اصلی هر جامعه محسوب می‌شوند. براساس تئوری سرمایه انسانی، باید به آموزش در همه سطوح آن به ویژه آموزش‌های دانشگاهی و سازمانی به عنوان یک سرمایه ملی نگریسته و آن را جزء با ارزش‌ترین سرمایه‌ها که در وجود انسان‌ها ذخیره و به‌صورت دانش، تخصص و مهارت متبلور می‌شود، به حساب آورد. اما در این نظریه بیش از آنکه کمیت آموزش مطرح باشد، کیفیت آن مطرح است. در تلاش برای یافتن مولفه‌های علوم نوین در دنیای جدید و برای نیل به توسعه پایدار دانی محور، مسئله کیفیت آموزش یکی از محورهایی است که تقریباً درخصوص آن اتفاق نظر وجود دارد. ارتقاء کیفیت آموزش، از عمده‌ترین اهداف در تنظیم و تدوین سیاست‌های آموزشی است. از آنجایی که تحقیقات علمی و آثار فاخر این بستر را در جامعه علمی، صنعتی فراهم می‌نماید تا کیفیت تولید ارتقاء یافته و بقاء در دنیای رقابت جهانی میسر گردد، کتاب حاضر با هدف کاستن موانع پیش روی، از راه آموزش صحیح و نگاه به آینده می‌کوشد نیاز جامعه هدف را به صورت جامع، علمی و تجربی، در وسع خود مورد واکاوی قرار داده و دستاوردهایش را در اختیار شما علم پژوهان عزیز قرار دهد.

امید است که مجموعه آثار انتشارات فرهیختگان دانشگاه که حاصل تلاش جمعی از نخبگان دانشگاهی کشور است، بتواند پاسخگوی بخشی از نیاز شما عزیزان علاقمند به علم و دانش باشد. از تمام دوستانی که صمیمانه و بزرگوارانه در این راه ما را یاری نمودند، سپاس‌گزاری می‌کنم.

علیرضا لچینانی

مدیر مسئول انتشارات فرهیختگان دانشگاه

فصل اول: مفهوم شناسی نوآوری اجتماعی.....	۱۱
مقدمه.....	۱۱
تعاریف نوآوری و انواع آن.....	۱۲
فرایند نوآوری.....	۱۳
درجه‌های نوآوری.....	۱۵
تعاریف نوآوری اجتماعی.....	۱۸
پیشینه نوآوری اجتماعی.....	۲۷
ارتباط نوآوری اجتماعی و نوآوری فناورانه.....	۳۰
ارتباط نوآوری اجتماعی و کارآفرینی اجتماعی.....	۳۲
ارتباط نوآوری اجتماعی و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها.....	۳۳
عناصر و ویژگی‌های نوآوری اجتماعی.....	۳۴
فرایند نوآوری اجتماعی.....	۴۵
فصل دوم: چالش‌ها، تسهیل‌کننده‌ها، پیش‌برنده‌ها و رشددهنده‌های نوآوری اجتماعی..	۵۳
مقدمه.....	۵۳
چالش‌های پیش‌روی نوآوری اجتماعی.....	۵۴
عوامل موثر بر تسهیل نوآوری اجتماعی.....	۵۸
عوامل موثر بر موفقیت نوآوری اجتماعی.....	۶۲
عوامل موثر بر رشد و توسعه نوآوری اجتماعی.....	۶۵
جمع‌بندی، نقد و ارائه چارچوب اولیه پژوهش.....	۸۲

فصل سوم: شناخت مسئله و فرایند پژوهش	۸۵
مقدمه	۸۵
مسئله پژوهش	۸۵
اهمیت و ضرورت پژوهش	۸۸
اهداف پژوهش	۹۰
پرسش‌های اصلی و فرعی پژوهش	۹۰
قلمرو پژوهش	۹۰
پیاژ فرایند پژوهش	۹۱
مبانی فلسفی پژوهش	۹۲
جهت‌گیری پژوهش	۹۴
رویکرد پژوهش	۹۴
نوع پژوهش	۹۵
صیغه پژوهش	۹۶
استراتژی پژوهش	۹۶
اهداف اصلی پژوهش	۹۷
شیوه‌های گردآوری داده‌ها	۹۷
فصل چهارم: سیر مراحل روش پژوهش	۹۹
مقدمه	۹۹
مراحل پژوهش	۹۹
مرحله طرح پژوهش	۱۰۱
مرحله مطالعات کتابخانه‌ای	۱۰۲
مرحله مطالعات میدانی	۱۰۳
جامعه آماری	۱۰۳
مشارکت‌کنندگان	۱۰۳
نمونه‌گیری	۱۰۴
ابزارهای گردآوری داده‌ها	۱۰۴
طراحی فرایند مصاحبه و بررسی اسناد و مدارک	۱۰۴

۱۰۷	تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۱۰	اعتبارسنجی پژوهش
۱۱۰	ممیزی پژوهش
۱۱۱	بررسی مقبولیت پژوهش
۱۱۵	قابلیت اطمینان پژوهش
۱۱۹	مرحله گزارش‌دهی
۱۲۱	فصل پنجم: مراحل ساخت مدل توسعه نوآوری اجتماعی
۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	تحلیل توصیفی: فراوانی کدهای اولیه، مفاهیم و طبقه‌های فرعی
۱۲۲	کدگذاری باز
۱۲۲	تحلیل و کدگذاری
۱۲۳	کشف مفاهیم
۱۲۳	کشف طبقه‌های فرعی
۱۲۶	کدگذاری انتخابی
۱۲۸	کدگذاری نظری
۱۴۱	فصل ششم: تحلیل و تفسیر مدل توسعه نوآوری اجتماعی
۱۴۱	مقدمه
۱۴۱	مرور پرسش‌های پژوهش
۱۴۲	تحلیل و تفسیر مدل پژوهش
۱۴۴	تسهیل‌کننده‌های سازمانی نوآوری اجتماعی
۱۴۹	پیش‌برنده‌های نوآوری اجتماعی
۱۵۱	رشددهنده‌های نوآوری اجتماعی
۱۵۴	تسهیل‌کننده‌های محیطی نوآوری اجتماعی
۱۵۶	چالش‌های موثر بر نوآوری اجتماعی
۱۶۴	توسعه اجتماعی
۱۶۷	خلق نوآوری اجتماعی
۱۷۰	نوآوری پژوهش

پیشگفتار

آنچه که رشد، بالندگی و زایش زندگی انسان را در پی داشته است، تغییرات کوچک و بزرگی بوده که به دنبال ایده‌های ساده و یا پیچیده بوجود آمده است، ایده‌هایی که به دنبال نه گفتن به وضعیت موجود و کشف افق‌های روشن متولد شده‌اند و در پس چراهای بی‌پایان، توانسته‌اند دریچه‌های جدیدی را به زندگی بشر باز کنند و با همین تحولات کوچک و بزرگ بوده است که زندگی انسان بدون توقف، حرکتی شتابان به سمت آینده‌ای هیجان انگیز داشته است. تا چندی پیش، نوآوری در ارائه محصولات جدید و پیشرفت‌های فناورانه متمرکز بود و محدوده نوآوری فراتر از روش‌های تولید جدید، بازارهای جدید و یا منابع جدید تولید تعریف نمی‌شد، اما در حال حاضر، تحولی ژرف در حوزه قلمرو تعریف نوآوری رخ داده است، به گونه‌ای که دیگر نوآوری محدود به نوآوری‌های فناورانه نبوده و حوزه‌های تاثیرگذار در زندگی انسان امروزی را درنور دیده است و با عنوان "نوآوری اجتماعی" سعی دارد از زاویه‌ای جدید به حل مسائل و مشکلات پیرامون زندگی انسان بپردازد و با ارائه راهکارها و پاسخ‌های اثربخش‌تر نسبت به روش‌ها و راه‌حل‌های قبلی، کیفیت زندگی انسانی را ارتقاء بخشد.

کتاب حاضر قصد دارد با استفاده از نظریه داده بنیاد کلاسیک به توسعه نوآوری اجتماعی در یک سازمان اجتماعی بزرگ بپردازد. این پژوهش از یک سو، تجربیات، دستاوردها و چالش‌های کمیته امداد امام خمینی (ره) را به عنوان یک سازمان اجتماعی بزرگ که نوآوری‌های اجتماعی ارزشمندی را در جامعه خلق کرده است، تئوریزه کرده و از سوی دیگر، راهکارهایی را برای توسعه و رشد نوآوری اجتماعی در این سازمان اجتماعی بزرگ ارائه می‌دهد. کتاب حاضر از دو بخش مطالعات نظری و مطالعات میدانی تشکیل شده است. در بخش مطالعات نظری، فصل اول و دوم به مفهوم شناسی نوآوری اجتماعی و مطالعات نظری مدل در قالب چالش‌ها، تسهیل‌کننده‌ها، پیش‌برنده‌ها و رشددهنده‌های نوآوری اجتماعی می‌پردازد. در بخش مطالعات میدانی، فصل سوم به مسئله پژوهش و فرایند آن، فصل چهارم به مراحل پژوهش، فصل پنجم به مراحل ساخت مدل و فصل ششم به تحلیل و تفسیر مدل حاصل از یافته‌های پژوهش می‌پردازد.

کتاب حاضر برگرفته از رساله دکتری با عنوان "طراحی مدل توسعه نوآوری اجتماعی در کمیته امداد امام خمینی (ره)" در دانشگاه تهران است که زیر نظر اساتید راهنمای گرامی

آقایان دکتر غلامرضا جندقی و دکتر حسن زارعی‌متین و مشاوره آقای دکتر رضا طهماسبی انجام شده است که به پاس همراهی پدیرانه‌شان، بهترین سپاس‌ها را تقدیم‌شان می‌کنم. از اساتید گرانقدر آقایان دکتر علی‌اصغر سعدآبادی و دکتر مهران کشتکار که از پژوهشگران برجسته حوزه نوآوری اجتماعی در ایران هستند، به خاطر مشاوره‌های ارزشمندشان در شکل‌گیری ایده اولیه این پژوهش سپاسگزارم. از اساتید محترم داور طرح پیشنهادی و دفاع پایانی، آقایان دکتر حمیدرضا یزدانی، دکتر سید حسین اخوان‌علوی، دکتر علی حمیدی‌زاده، دکتر علی‌نقی امیری، دکتر میثم لطیفی و دکتر رسول عباسی که با انتقادات و پیشنهادهای ارزشمندشان بر غنا و عمق پژوهش افزودند و آقای دکتر سید مهدی مرشدی در مدیریت برنامه‌ریزی و پژوهش کمیته امداد امام خمینی (ره) که برادرانه در به ثمر نشستن این پژوهش از هیچ کوششی فروگذار نکردند و آقای دکتر محمدحسین رحمتی که با بزرگواری مثال زدنی، راهنمایی‌های ارزشمندی در تدوین این کتاب ارائه نمودند، صمیمانه سپاسگزارم. همچنین، از آقای علیرضا لچینانی و همکاران محترم‌شان در انتشارات فرهیختگان دانشگاه که زمینه انتشار این اثر را فراهم نمودند، تشکر می‌کنم.

کتاب حاضر، مطالب جدید و مفیدی را در حوزه نوآوری اجتماعی ارائه می‌دهد که می‌تواند برای علاقمندان حوزه نوآوری اجتماعی جذاب باشد. هر چند نویسنده، مدعی ارائه بی‌عیب و نقص پژوهش ارائه شده در این کتاب نیست، ولی تلاش نموده است تا مطالعات میدانی کتاب، نمونه‌ای عملی از کاربرد استراتژی پژوهشی نظریه داده بنیاد کلاسیک باشد که می‌تواند برای پژوهشگران و دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد علوم انسانی که تمایل دارند از این روش در پژوهش خویش استفاده نمایند، مفید و آموزنده باشد.

علی افروزنیا

دکتری مدیریت دولتی دانشگاه تهران